

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK DÜZEYLERİ VE GİRİŞİMCİLİK BECERİSİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAZANDIRILMASINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ¹

ENTREPRENEURSHIP LEVELS OF MIDDLE SCHOOL STUDENTS AND TEACHER OPINIONS ABOUT GAINING ENTREPRENEURSHIP SKILLS IN SOCIAL STUDIES LESSON

Salih EROĞLU² Handan DEVECİ³

ÖZ: Dünyada ekonomik kalkınma ve toplumsal dönüşümü gerçekleştirebilmek için girişimcilik becerilerine sahip olmak oldukça önemlidir. Bu anlamda bireylerin girişimcilikle ilgili bilgi ve becerilerle donatılması gerekmektedir. Araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerini, girişimcilik düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu, sosyal bilgiler dersinde girişimcilik kazandırılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Araştırmada karma yöntem tasarımlarından kısmen karma sıralı baskın statülü tasarım kullanılmıştır. Araştırmaya beşinci sınıftaki 1050 ortaokul öğrencisi ile 17 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Veriler kişisel bilgi formu, ölçek, yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmıştır. Araştırmada aritmetik ortalama, t testi, varyans analizi uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeyle toplanan veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin girişimcilik düzeyleriyle cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Sosyoekonomik düzey, kardeş sayısı, anne-baba eğitim durumuna göre öğrencilerin girişimcilik düzeylerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisini kazandırmaya uygun bir ders olduğu görüşündedir. Araştırma sonunda çeşitli öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT: People with entrepreneurial skills play an important role in economic development and social transformation in the world. Entrepreneurs contribute to the development of countries and are in a leading position in society. In this sense, individuals should be equipped with knowledge and skills related to entrepreneurship. The aim of research is to determine the level of entrepreneurship of middle school students, significant differences between entrepreneurship levels according to various variables and the views of the social studies teachers about gaining entrepreneurship in social studies lesson. In the study partial mixed sequential dominant status design was used from mixed method design. The research was conducted with fifth grade-level students and 17 social studies teachers. The data of the research was collected by personal data form, scale, and semi-structured interview. Arithmetic mean, t test and analysis of variance were used in the research. Qualitative data of the research was analyzed by descriptive analysis technique. As a result of the research, students' entrepreneurship levels were found to be high. There is no significant difference in the entrepreneurial levels of students and the gender. Significant differences were found between the entrepreneurial levels of the students according to the socioeconomic level, number of siblings, educational status of the mother and the father. Social studies teachers have stated that social studies is a suitable lesson for gaining entrepreneurship skills. Based on the results of the research, recommendations have been presented.

Anahtar sözcükler: Sosyal Bilgiler, Girişimcilik, Girişimci

Keywords: Social Studies, Entrepreneurship, Entrepreneur.

Bu makaleye atıf vermek için:

Eroğlu, S. ve Deveci, H. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyleri ve Girişimcilik Becerisinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1190-1211

Cite this article as:

Eroglu, S., & Deveci, H. (2021). Entrepreneurship levels of middle school students and teacher opinions about gaining entrepreneurship skills in social studies lesson. *Trakya Journal of Education*, 11(3), 1190-1211

¹ Bu araştırma, birinci yazara ait yüksek lisans tez çalışması olup, uluslararası bir sempozyumda bildiri olarak sunulmuştur.

² Öğretmen, Ali Rıza Büyüker Ortaokulu, Hatay, saliheroğlu_88@hotmail.com, ORCID 0000-0003-0265-3227

³ Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, hanil@anadolu.edu.tr, ORCID 0000-0001-9765-2117

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Teaching, learning and gaining insight into entrepreneurial skills has an important place not only in terms of economic entrepreneurship, but also in terms of enabling entrepreneurial behavior to be applied in the classroom and gaining experience (Heinonen and Poikkijoki, 2006, p.88). Entrepreneurship education in schools is very important for educating citizens with entrepreneurial skills such as taking risks, taking opportunities and having an innovative perspective etc. With entrepreneurship education, it can be said that the students will make the information more functional by applying what they have learned at school in their daily lives. In entrepreneurship, it is important for the individual to examine his / her immediate environment and the world from an open perspective of innovation. It is possible to say that entrepreneurs who show the ability to produce unusual ideas in solving problems are successful in transferring the knowledge they learned through education to life. Draycott, Rae and Vause (2011, p.675) have expressed entrepreneurship education as “Creativity, curiosity, emotion, innovation, creating new initiatives, practices related to personal and real life problems and opportunities”. The social studies lesson, which deals with daily life, teaches students about entrepreneurship such as professions, production-consumption, the effects of economics on human life studies related to entrepreneurship with various lessons in the field of entrepreneurship (Bacanak, 2013; Çetinkaya Bozkurt, 2011; Devenci, 2018; Mutluer, 2013; Semerci and Yanpar Yelken, 2010), studies aimed directly at entrepreneurship (Akyürek and Şahin, 2013; Akyüz, Gedik, Akyüz and Yıldırım, 2006; Eser and Yıldız, 2015; Yener and Akyol, 2011).

Researches on entrepreneurship are mostly about university level students. Compared to university level students, it is possible to say that there are limited studies on entrepreneurship skills of middle school students. In this sense, the Entrepreneurship Scale for Middle School Students has been developed and it can be said that this study, which determines the level of entrepreneurship of middle school students according to this scale, has an important place in terms of contributing to the field. The aim of this research is to determine the level of entrepreneurship of middle school students and the views of the social studies teachers about gaining entrepreneurship skills in social studies lesson.

Method

In the study partial mixed sequential dominant status design was used from mixed method design. In order to collect data, three measurement instruments were developed personal information form, entrepreneurship scale for middle school students, semi-structured interview. The research was conducted in the spring semester of the 2017-2018 school year with fifth grade-level 1050 students and 17 social studies teachers. Arithmetic mean, t test and analysis of variance were used in the research. Qualitative data of the research was analyzed by descriptive analysis technique.

Findings

According to the results of the research, total scores are high levels of entrepreneurship of middle school students. As a result of the analysis obtained in order to reveal the differentiation status of entrepreneurship levels of middle school students according to gender, no significant difference was found between the entrepreneurship levels of middle school students and gender variable. With the analysis of the data obtained from the middle school students participating in the study, a significant difference was found between the entrepreneurial level and socioeconomic level variable of middle school students. The self-awareness scores of the students with upper and middle socioeconomic level were significantly higher than those of the students with a lower socioeconomic level. The total number of siblings with scores between students in total points with variable number of siblings a significant difference was found between the groups, there is no significant difference between the variable. There is a significant difference between the total scores of middle school students in the study according to the education level of the mother. The score of the students whose mother were university graduates

was significantly higher than the scores of the students whose mothers' education level is illiterate and the education level of the mother is primary school and middle school. There is a significant difference between the total scores of the middle school students participating in the study from the entrepreneurship scale according to the education level of the father. There is a significant difference between middle school students' self-awareness scores according to father's educational level. Social studies teachers have stated that social studies is a suitable lesson for gaining entrepreneurship skills. Within the scope of the research, social studies teachers used the concept of entrepreneurship to invest, turn crisis into opportunity, evaluate opportunities, make a breakthrough, do a different job, transform a job into larger capacities, provide employment, make quick decisions. Social studies teachers included in the research show that the most important feature of entrepreneurship is to consider the needs of the society, to take risk, to be social, to turn crises into opportunities, to know the environment well, to be brave, to have a developed imagination, to be a researcher, to evaluate opportunities. As a result of the research, social studies teachers stated that the activities organized for the acquisition of entrepreneurship skills in the social studies course are giving examples of famous people, organizing field trips, developing projects, making interviews, doing drama, doing puzzles, doing questions and answers, and interviewing.

Discussion and Conclusion

Entrepreneurship plays an important role in the development of countries and ensuring the continuity of this development. The need for entrepreneurs who are sensitive to social problems, aware of their rights and responsibilities, and capable of realizing economic development and social transformation is increasing. Educational institutions also have an important role in educating individuals who have the knowledge, skills and values to respond to the needs of the society related to entrepreneurship. In this study, the entrepreneurship levels of middle school students and the differentiation status of entrepreneurship levels according to various variables were tried to be put forward and the results obtained are given below.

As a result of the research, students' entrepreneurship levels were found to be high. There is no significant difference between the entrepreneurial levels of students and the gender variable. There is a significant difference was found between the entrepreneurial levels of the students and the socioeconomic level, the number of siblings, the educational status of the mother and the educational status of the father. At the end of the research, activities aimed at improving the entrepreneurship skills of the students should be organized in the lessons in the middle school programs, practical studies should be conducted, issues such as teacher role or family factor should be handled in the way of gaining entrepreneurship skills and suggestions for application and research were presented.

A significant portion of the research results coincide with the studies in the related field paper. It can be said that different results are seen in the studies in the field of entrepreneurship, that the people involved in the research are concerned with the perspective of entrepreneurship, lack of knowledge about the subject or problems related to giving entrepreneurship the necessary importance. The research carried out in this sense is expected to contribute to the work related to entrepreneurship. According to the findings obtained from this research and related studies, teachers organize various activities related to entrepreneurship in social studies and other courses. These activities can be considered as a reason for the high level of entrepreneurship of students in this study.

GİRİŞ

Günümüzde sağlık, eğitim, ekonomi ve teknoloji gibi pek çok alanda yaşanan değişime uyum sağlayan, sorunlara çözüm üreten, sürekli olarak araştırma içinde olan, olaylara farklı açılardan bakan bireylere duyulan gereksinim giderek artmaktadır. Girişimcilik becerisini kazanmış bireyler yaratıcı fikirler üretmek toplumsal sorunların çözümüne önemli katkı sağlamaktadır. Küçük yaşlardan itibaren girişimcilik becerisine sahip bireylerin yetiştirilmesi hem toplumsal kalkınmanın sağlanması hem de ülke ekonomisinin gelişmesi için gereklidir.

Girişimcilik, birey ve toplum gelişimi bakımından önemli bir kavramdır. Girişimciliğin kâr elde etme ile birlikte toplumsal yarar sağlama gibi bir amacı da bulunmaktadır. Mars (2016, s.57) girişimciliği “Kaynakların harekete geçirilmesi, paylaşılması ve yenilikçi anlayışın ihtiyaç duyduğu organizasyonel yapıların geliştirilmesi ile ilgili yürütülen stratejik bir süreç” olarak tanımlamaktadır. Curth (2011, s.11), girişimciliği, “İnsanın bilgi, beceri, davranışsal ve duygusal özellikleriyle geniş çaplı bağlantısı bulunan bir olay” olarak açıklamıştır. Bu noktada girişimcilerin gerçekleştirdikleri etkinliklerde bilişsel özelliklerinin yanında eylemsel ve duyuşsal özelliklerinin ön plana çıktığı söylenebilir. Borasi ve Finnigan (2010, s.4-5), girişimciliğe ilişkin kavramları “Vizyon, fırsatları değerlendirme, yeniliklere yönelik olma, risklerle başa çıkma, kaynakları kullanma, büyüme, problem çözme ve karar verme” biçiminde ifade etmektedir. Hess (2007, s.22)’in, “Bağlılığı ve güveni arttıran güçlü ve tutarlı kültürler oluşturabilme becerisi, girişimciliğin başarısının kritik bir belirleyicisidir.” biçimindeki açıklaması, girişimcilikte başarının elde edilmesi için bireylerin işbirliği ve güven içinde çalışmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bu özelliklere sahip olabilmenin yollarından biri okullarda yapılacak eğitim-öğretim etkinlikleridir. Rekabetin, değişimin, yenilikçiliğin ön planda olduğu bir okul ortamının, öğrenciye girişimcilikle ilgili bilgileri öğrenmesinde ve bunları okul sonrası kişisel yaşamına yansıtmasında büyük yarar sağlayacağı söylenebilir (Sobel ve King, 2008, s.432).

Okullarda gerçekleştirilen eğitim-öğretim etkinlikleri sonunda öğrencilerden sorunlarla mücadele etmeleri, değişen koşullar karşısında bilgi ve becerilerini geliştirmeleri de beklenmektedir (Zulfiqar, Sarwar, Chandia, Aziz ve Khan, 2019, s.107). Okullarda girişimcilik eğitiminin daha yaygın duruma getirilmesi toplumsal dönüşüm bakımından oldukça önemlidir (Seikkula Leino, Ruskovaara, Hannula ve Saarivirta, 2012, s.395). Bu nedenle, planlı bir girişimcilik eğitimi gerçekleştirilmesi toplumun gereksinim duyduğu yeniliklere açık, yaratıcı, gerektiğinde risk alabilen bireylerin yetiştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Eğitim kurumlarının eğitim programlarında girişimci becerileri ele almak ve bu konuda anlayış kazandırmak, girişimci davranışın sınıf ortamında uygulanmasına ve bu konuda deneyim kazanılmasına olanak sağlayacaktır (Heinonen ve Poikkijoki, 2006, s.88).

İlk ve ortaokul öğretim programlarında yer alan sosyal bilgiler dersi ile okullarda planlı bir girişimcilik eğitimi gerçekleştirilmektedir. Sosyal bilgiler dersinde bir beceri olarak yer alan girişimcilik, ekonomik ve toplumsal dönüşümü gerçekleştirme görevini üstlenmektedir. Girişimcilik üzerindeki egemen söylem iş ile ilgili olmakla birlikte okullardaki girişimciliğin odak noktası öğrenme ve öğrencidir (Leffler, 2009, s.104). Bireylerin çok yönlü gelişimine önem veren sosyal bilgiler, bunu gerçekleştirirken toplumsal normları ve değerleri, sosyoekonomik düzeni dikkate almaktadır. Sosyal bilgiler bireyin toplumsallaşma sürecinde etkin rol oynayan bir derstir. Toplum sorunlarına duyarlı olan, sorunlara yaratıcı çözümler üreten, yakın çevresinde ve dünyada yaşanan gelişmeleri izleyen bireyler yetiştirebilmek için sosyal bilgiler dersinde girişimcilik konusuna önem verilmesi gerekmektedir.

Günümüzde dünyayı daha yaşanabilir hâle getirebilmek için özgün fikirlere sahip girişimcilere duyulan gereksinim giderek artmaktadır. Öğrencilerin girişimcilik özelliklerini ortaya çıkarmak ve geliştirmek için öncelikle girişimcilik düzeylerini belirlemek önemli görülmektedir. Öğrencilerin çeşitli meslek alanlarının ekonomiye olan katkılarını keşfetme, meslekleri tanıyarak kendine en uygun olanı seçme ve gelecekte yaşanabilecek olası sorunlara özgün çözümler üretme gibi konularda girişimcilik becerisine sahip olması beklenmektedir. Öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren girişimciliğe ilişkin bu becerileri kazanması, hem kişisel gelişim hem de toplumun beklentilerine karşılık verebilmek bakımından oldukça önemlidir. Belirtilen bu becerilerin öğrencilere kazandırılması için sosyal bilgiler öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Girişimcilik kavramını bir beceri olarak dersinde konu edinen sosyal bilgiler öğretmenlerinin, girişimcilikle ilgili beceri, tutum ve davranışları öğrencilere daha etkili bir biçimde kazandırabileceklerini söylemek olanaklıdır. Bu anlamda yapılan bu araştırma ile sosyal bilgiler eğitiminin girişimcilik becerisini kazandırmadaki yeri ve öneminin ortaya konması, sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin girişimcilik düzeyleri üzerindeki etkisine dikkat çekmesi beklenmektedir.

Girişimcilik ile ilgili alan yazında çeşitli derslerle girişimciliği ilişkilendiren çalışmalar (Bacanak, 2013; Çetinkaya Bozkurt, 2011; Deveci, 2018; Mutluer, 2013; Schediwy, Loots ve Bhansing, 2018; Semerci ve Yanpar Yelken, 2010), doğrudan girişimciliğe yönelik çalışmalar (Akyürek ve Şahin, 2013; Akyüz, Gedik, Akyüz ve Yıldırım, 2006; Borasi ve Finnigan, 2010; Culbertson, Smith, Leiva 2011; Eser ve Yıldız, 2015; Yener ve Akyol, 2011; Yurtseven, 2020), girişimcilik becerisine ilişkin öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerinin ortaya konduğu çeşitli araştırmalar (Akyürek ve Şahin,

2013; Aydın ve Öner, 2016; Çelik, Gürpınar, Başer ve Erdoğan, 2015; Selanik Ay ve Acar, 2016) yer almaktadır. Girişimcilik ile ilgili yapılan araştırmaların genellikle yükseköğretim düzeyindeki öğrenciler ile yapıldığını (Bartha ve Gubik, 2018; Kapasi ve Grekova, 2018; Nabi, Walmsley, Liñán, Akhtar ve Neame, 2018; Suacamram, 2019; Padillo-Angulo, 2019), ortaokul basamağındaki öğrencilerin girişimcilik becerisine ilişkin çalışmaların (Johansen ve Schanke, 2014) sınırlı olduğunu söylemek olanaklıdır. Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisini doğrudan ele alan çalışmalar ise oldukça sınırlı sayıdadır (Aydın ve Öner, 2016; Deveci, 2015; Gömleksiz ve Kan, 2009; Uygun ve Er, 2016). İlgili alan yazında sosyal bilgiler dersinde kazandırılacak beceriler arasında girişimciliğe ilişkin bulguların yer aldığı çalışmalar bulunmakla birlikte (Çetinkaya Bozkurt, 2011; Mutluer, 2013; Semerci ve Yanpar Yelken, 2010) girişimcilik ile sosyal bilgilerin ilişkilendirildiği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu anlamda gerçekleştirilen bu çalışmanın ilgili alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ile girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

- Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri nedir?
- Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri, cinsiyetlerine, kardeş sayılarına, sosyoekonomik yapılarına, annelerinin ve babalarının eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama araçları, etik, geçerlik ve güvenilirlik ile verilerin çözümlenmesi açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Araştırma kapsamında karma yöntem, karma yöntem tasarımlarından da kısmen karma sıralı baskın statülü tasarım kullanılmıştır. Kısmen karma sıralı baskın statülü tasarım, nicel ya da nitel aşamalardan birinin daha baskın olmasını vurgulayan ve sıralı olarak meydana gelen iki aşamalı bir çalışmayı öngörmektedir (Leech ve Onwuegbuzie, 2009, s.270).

Bu araştırmada kısmen karma sıralı baskın statülü tasarım uygulanmasının nedenlerinden biri, elde edilen bulguların ayrıntılandırılması, sunulması ve açıklığa kavuşturulması olarak ifade edilen tamamlayıcılıktır. İkincisi ise iki yöntemin sıralı bir biçimde yapılması ve buna bağlı olarak nitel verilerin çalışmanın nicel boyutunun gelişimine yardımcı olmak amacıyla kullanılması anlamına gelen gelişim boyutudur (Baki ve Gökçek, 2012, s.4). Araştırmada, nicel yöntem nitel yöntemle göre daha ön plandadır. Nicel bulgular öğrencilerin girişimcilik düzeylerini ortaya koyarken nitel bulgular sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisi kazandırılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini yansıtmaktadır.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı merkez ilçelerine bağlı ortaokullarda öğrenim gören beşinci sınıf öğrencileri ile bu okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel verilerini elde edebilmek üzere sekiz okulda araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda okullar alt-orta-üst olmak üzere sosyoekonomik düzeylerine göre üç ayrı tabakaya ayrılmıştır. Bu kapsamda üç ayrı tabakada bulunan toplam 76 ortaokul araştırmanın evrenini temsil etmektedir. Okullar üç ayrı tabakadan basit yansız örnekleme yoluyla seçilmiştir. Seçilen okulların dördü alt düzeyde, üçü orta düzeyde, biri ise üst düzeyde yer almaktadır. Bu kapsamda her düzeyden 350'şer öğrenci ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenci sayısı 499'u kız, 551'i erkek olmak üzere toplam 1050'dir.

Araştırmanın nitel verilerinin elde edildiği sosyal bilgiler öğretmenlerinin sayısı beşi erkek, 12'si kadın olmak üzere toplam 17'dir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaş aralığı 33-60 arasında değişmektedir. Araştırma kapsamındaki altı öğretmen üst düzey, altı öğretmen orta düzey, beş öğretmen de alt düzey ortaokullarda görev yapmaktadır. Lisans mezuniyet alanlarına bakıldığında 10 öğretmenin tarih, dört öğretmenin sosyal bilgiler öğretmenliği, iki öğretmenin coğrafya, bir öğretmenin sınıf öğretmenliği mezunu olduğu görülmektedir. Öğretmenlik mesleğindeki hizmet süresi 6-33 yıl arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği'ni geliştirmek üzere alan yazın taranmış, konu kapsamındaki veri toplama araçları incelenmiş ve girişimciliğin belirleyici özellikleri ortaya konmuştur. Alan yazın tarama çalışmaları sonunda madde havuzu oluşturularak havuzda toplam 50 maddeye yer verilmiş ve böylelikle taslak ölçek oluşturulmuştur. Oluşturulan taslak ölçek altı öğretim elemanına, dört öğretmene ve ortaokul beşinci sınıfta öğrenim gören iki öğrenciye sunulmuştur.

Ölçeğin geliştirilme sürecinde pilot uygulama sırasında olasılığa dayalı örnekleme tekniklerinden tabakalı örnekleme kullanılmıştır. Ölçeğin pilot uygulaması Eskişehir ili merkez ilçelerinde bulunan alt-orta-üst olmak üzere üç ayrı tabakadan belirlenen sekiz okulda gerçekleştirilmiştir. Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği'nin faktör yapısını belirlemek üzere 350 öğrencinin katılımı ile açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda maddeler çıkarıldıktan sonra ölçeğin açıklanan varyansı 38,092 olarak belirlenmiştir. 13 maddeden oluşan ve toplam varyansın %15,757'sini oluşturan "Özfarkındalık" boyutunun faktör yükleri .451 ile .690 arasında değişmektedir. Toplam varyansın %14,401'ini oluşturan ve 11 maddeden oluşan ve "Risk Alma" boyutunun faktör yükleri .417 ile .793 arasında değişim göstermektedir. Toplam varyansın %7,934'ünü oluşturan ve yedi maddeden oluşan "Fırsatları Değerlendirme" boyutunun faktör yükleri ise .438 ile .639 arasındadır.

Açımlayıcı faktör analizi ile geliştirilen 31 maddeli ve üç faktörlü ölçeğin doğrulandığını test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda 230 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda veri uyumunun değerlendirilmesinde dikkate alınan kimi uyum indeksleri vardır. Bu araştırmada, ki-kare (χ^2), χ^2/sd , RMSEA (yaklaşık hataların ortalama karekökü), standardize edilmiş SRMR (standardize edilmiş artık ortalamaların karekökü), GFI (iyilik uyum indeksi), AGFI (uyarlanmış uyum iyiliği indeksi), CFI (karşılaştırmalı uyum indeksi), IFI (fazlalık uyum indeksi), NFI (normlaştırılmış uyum indeksi) ve NNFI (normlaştırılmamış uyum indeksi) değerleri kullanılmıştır (Çokluk ve diğerleri, 2010; Kline, 2005; Sümer, 2000; Şimşek, 2007; Tabachnick ve Fidell, 2001; Yılmaz ve Çelik, 2009). Tablo 1'de Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği için elde edilen uyum indeksleri ile uyum indekslerine ilişkin kabul ölçütleri yer almaktadır.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, χ^2 'nin serbestlik derecesine oranı 2'nin altında olduğu için mükemmel uyum göstermektedir. RMSEA'nın 0.042 ile mükemmel uyum, standardize edilmiş RMR'nin 0.063 ile iyi uyum, NNFI'nin 0.96 ile mükemmel uyum, CFI'nin 0.96 ile mükemmel uyum, IFI'nin 0.96 ile mükemmel uyum ve GFI'nin 0.93 ile iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir. NFI ve AGFI'nin kabul düzeyine yakın indeksler gösterdiği söylenebilir. Elde edilen bu veriler doğrultusunda, Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği'nin açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yapısının doğrulandığı görülmektedir.

Tablo 1.
Ortaokul öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin uyum indeksleri

İndeksler	Model değerleri	İyi Uyum	Kaynaklar
-----------	-----------------	----------	-----------

χ^2	609.13 < 862	$0 \leq \chi^2 \leq 2df$	(Tabachnick ve Fidel, 2001)
χ^2/df	1.41	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	(Tabachnick ve Fidel, 2001)
RMSEA	0.042	$\leq .05$	(Sümer, 2000)
SRMR	0.063	$< .08$	Brown, 2006; Akt. Çokluk ve diğerleri, 2010)
NFI	0.89	$> .90$ iyi uyum	(Sümer, 2000)
NNFI	0.96	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	(Tabachnick ve Fidel, 2001)
CFI	0.96	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	(Sümer, 2000)
GFI	0.93	$> .85$	(Jöreskog ve Sörbom, 1996, Akt. Yılmaz ve Çelik, 2009)
AGFI	0.83	$> .85$	(Jöreskog ve Sörbom, 1996, Akt. Yılmaz ve Çelik, 2009)

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve $\alpha=0.90$ değeri elde edilmiştir. Ölçeği oluşturan faktörlerden “Öz farkındalık” için iç tutarlılık katsayısı .88, “Risk alma” için iç tutarlılık katsayısı .88, “Fırsatları değerlendirme” boyutunun iç tutarlılık katsayısı ise .76 olarak bulunmuştur. Bir testte hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması testin güvenilirliği için yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2012). Hesaplanan bu iç tutarlılık katsayı değerlerine bakıldığında ölçeğin güvenilir olduğu görülmektedir. Ölçeğin güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla madde analizinden de yararlanılmıştır. Elde edilen bu sonuca dayanarak Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği’nde yer alan her bir boyutun iç tutarlılığa sahip olduğu ve ölçeği oluşturan faktörlerdeki maddelerin bireyleri ayırt ettiği söylenebilir. Bu araştırma kapsamında geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları uluslararası hakemli bir dergide makale olarak yayınlanmıştır (Eroğlu, Deveci ve Gürdoğan Bayır, 2020).

Girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun birinci bölümünde kişisel bilgilere, ikinci bölümünde sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde girişimcilik kazandırmaya yönelik görüşlerini belirleyecek sorulara yer verilmiştir. Görüşme sorularının uygunluğu iki alan uzmanı tarafından incelenmiş ve bu doğrultuda görüşme soruları amaca uygunluk, açık ve anlaşılır olma, soruların uzunluğu gibi ölçütler göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmiştir. Görüşmeler 03.58 ile 12.35 dakika arasında gerçekleşmiş, toplam görüşme 108.03 dakika sürmüştür.

Etik, Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın etik kurallara uygunluğunu sağlamak için Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan 26.02.2018 tarih ve 16799 protokol numarası ile karar belgesi ve Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden araştırma izni alınmıştır. Etik kurallara uygunluğu sağlamak üzere katılımcıların görüşleri alınmadan önce kendilerine gönüllü katılım formları dağıtılmıştır. Bu formda verilerin bilimsel amaçlı olarak toplanacağı, araştırmanın önemi, elde edilen bilgilerin başkaları tarafından kullanılmayacağı, araştırmaya katılımın gönüllü olduğu, kişisel bilgilerin gizli tutulacağı ve araştırmadan çekilme hakları olduğu ifade edilmiştir. Görüşmeler sırasında öğretmenlerin görüşlerini etkileyecek soru ve yorumlardan kaçınmaya özen gösterilmiştir. Betimsel verilerin analizinde belirlenen kodlar farklı bir alan uzmanına sunularak kodların kontrol edilmesi sağlanmıştır. Bulgular bölümünde öğretmenlerin görüşleri sunulurken öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılar verilmiş ve öğretmenlerin gerçek isimleri yerine kod isimler kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Öğrencilerin girişimcilik düzeyleri ortaya konulurken aritmetik ortalama kullanılmıştır. Araştırmanın verilerini oluşturan Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği’nin uygulanmasında cinsiyet, sosyoekonomik düzey, kardeş sayısı, annenin eğitim durumu ve babanın eğitim durumu değişkenleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda, ilişkisiz iki örneklem ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için bağımsız gruplar t-testi, ilişkisiz üç örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir biçimde farklı olup olmadığını belirlemek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Belirtilen bu testlerin uygulanmasından önce Levene Homojenlik Testi yapılmış ve sonucun 0,5 düzeyinde anlamlı olmaması nedeni ile puanların normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Nitel verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler araştırmaya uygun olacak bir biçimde kelime ya da cümle olarak kodlanmıştır. Araştırmada hazırlanan sorular etrafında kodlanan veriler bir araya getirilerek verilerin son biçimi ortaya çıkarılmıştır.

Araştırma kapsamında Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 26.02.2018 tarih ve 16799 protokol numarası ile Karar Belgesi alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

Ortaokul Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyi

Araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin girişimcilik düzeyleri girişimcilik ölçeğinden alınan puanların aritmetik ortalaması biçiminde ortaya konulmuştur. Konuya ilişkin bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyi

Ölçekten Alınabilecek Puan Aralığı	\bar{X}	ss
31-61 (Düşük)	101.32	12.47
62-92 (Orta)		
93-124 (Yüksek)		

Tablo 2'de görüldüğü gibi girişimcilik ölçeğinden alınabilecek puanların aralığına bakıldığında 31-61 arası düşük, 62-92 arası orta ve 93-124 arası yüksek düzey olarak görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten aldıkları toplam puana bakıldığında ($\bar{X} = 101.32$), öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Ortaokul Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu

Araştırma kapsamında öğrencilerin girişimcilik düzeyleri cinsiyet, sosyoekonomik düzey, kardeş sayısı, annenin ve babanın eğitim durumu değişkenlerine göre incelenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla t testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyinin cinsiyete göre farklılaşma durumu

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Kız	499	102.59	11.98	1048	3.16	.51
Erkek	551	100.16	12.80			

Tablo 3 incelendiğinde, kız öğrencilerin girişimcilik düzeyleri ile ($\bar{X} = 102.59$), erkek öğrencilerin girişimcilik düzeyleri ($\bar{X} = 100.16$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Bir başka deyişle öğrencilerin girişimcilik düzeyleri cinsiyete göre değişmemektedir.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin sosyoekonomik düzey değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) uygulanmış, elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyinin sosyoekonomik düzeye göre farklılaşma durumu

Sosyoekonomik Düzey	N	\bar{x}	Ss	sd	F	p	Fark
Alt	350	98.03	13.38	2	21.325	.000	Üst>Alt
Orta	350	101.95	11.80	1047			Orta>Alt
Üst	350	103.97	11.45	1049			
Toplam	1050	101.32	12.47				

Öğrencilerin girişimcilik toplam puanları ile sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<.001$). Gruplar arasındaki anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Scheffe Testi'ne göre göre sosyoekonomik düzeyi üst okullardaki öğrencilerin girişimcilik düzeyleri puanları ($\bar{X} =103.97$), sosyoekonomik düzeyi orta olan okullardaki öğrencilerin puanları ($\bar{X} =101.95$), sosyoekonomik düzeyi alt olan okullardaki öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} =98.03$) daha yüksektir.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin kardeş sayısına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyinin kardeş sayısına göre farklılaşma durumu

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	ss	sd	F	p	Fark
1	301	103.75	12.24	4	6.764	.000	
2	432	101.32	12.02	1045			
3	226	99.89	13.24	1049			
4	52	96.94	12.90				
5 ve üzeri	39	96.56	10.16				
Toplam	1050	101.32	12.47				

Öğrencilerin toplam puanları [$F(4,1045)=6.764$] arasında kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<.01$). Ancak gruplar arasındaki anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Scheffe Testi'ne göre öğrencilerin toplam puanları arasında kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bir başka deyişle öğrencilerin toplam puanları ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık bulunurken gruplar arasındaki toplam puanlar ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 6'da ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin annenin eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyinin anne eğitim durumuna göre farklılaşma durumu

Anne Eğitim Durumu	N	\bar{x}	Ss	sd	F	p	Fark
Okuma-Yazma Bilmiyor (a)	33	93.18	14.66	6	8.319	.000	f>a
Okuma-Yazma Biliyor (Mezun Değil) (b)	14	94.14	11.52	1043			f>c
İlkokul (c)	253	99.72	12.22	1049			f>d
Ortaokul (d)	249	100.27	13.70				
Lise (e)	274	102.26	11.04				
Üniversite (f)	188	105.55	10.49				
Lisansüstü (g)	39	100.76	15.51				
Toplam	1050	101.32	12.47				

Öğrencilerin toplam puanları [$F(6,1043)=8.319$] arasında annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<.001$). Gruplar arasındaki anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Scheffe Testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre annenin eğitim durumu üniversite

olan öğrencilerin toplam puanları ($\bar{X} = 105.55$), annenin eğitim durumu okuma yazma bilmiyor olan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 93.18$), annenin eğitim durumu ilkokul olan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 99.72$) ve annenin eğitim durumu ortaokul olan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 100.27$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin babanın eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) uygulanmıştır. Tablo 7’de analiz sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 7.

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyinin baba eğitim durumuna göre farklılaşma durumu

Baba Eğitim Durumu	N	\bar{X}	Ss	sd	F	p	Fark
Okuma-Yazma Bilmiyor (a)	11	86.00	10.28	6	8.397	.000	f>a
Okuma-Yazma Biliyor (Mezun Değil) (b)	13	98.69	12.05	1043			f>c
İlkokul (c)	127	97.98	13.41	1049			f>e
Ortaokul (d)	215	99.49	13.87				e>a
Lise (e)	368	102.08	11.30				
Üniversite (f)	258	104.40	11.06				
Lisansüstü (g)	58	100.31	13.73				
Toplam	1050	101.32	12.47				

Öğrencilerin toplam puanları [$F(6,1043)=8.397$] arasında babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<.001$). Gruplar arasındaki anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Scheffe Testi’ne göre babanın eğitim durumu üniversite olan öğrencilerin toplam puanları ($\bar{X} = 104.40$), babanın eğitim durumu okuma yazma bilmiyor olan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 86.00$), babanın eğitim durumu ilkokul olan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 97.98$) ve babanın eğitim durumu lise olan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 102.08$) daha yüksektir. Babanın eğitim durumu lise olan öğrencilerin toplam puanları ($\bar{X} = 102.08$), babanın eğitim durumu okuma yazma bilmiyor olan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Girişimcilik Becerisinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılmasına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

Araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri yüksek bulunmuş, elde edilen bu bulgunun detaylandırılması ve açıklığa kavuşturulması için ortaokulda girişimciliği bir beceri olarak doğrudan ele alan sosyal bilgiler dersinin öğretmenleri ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular “Girişimciliğin tanımı”, “Girişimciliğin en önemli özelliği”, “Sosyal bilgiler ile girişimcilik arasındaki ilişki”, “Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılma durumu” ve “Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik ile ilgili yapılan etkinlikler” başlıkları altında sunulmaktadır.

Girişimciliğin Tanımına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri girişimciliğin tanımını yatırım yapma, krizi fırsata çevirme, fırsatları değerlendirme, atılımda bulunma, farklı bir iş yapma, bir işi daha büyük kapasitelere dönüştürme, istihdam sağlama, hızlı karar verme, üretme, başarı yönelimli olma, yeni projeler veya fikirler ortaya koyma, toplumsal sorunları çözme, yeniliklere açık olma, öncü olma, insanların kendi işini kurması, insani değerleri taşıma biçiminde ifade etmişlerdir.

Girişimciliğin tanımını, yatırım yapma olarak açıklayan Beyza Öğretmen görüşünü “Girişimcilik kişinin iş kurması, ekonomik temelde yatırım yapması, kendine faaliyet alanı belirlemesidir.” biçiminde belirtmiştir. Girişimciliği krizleri fırsata çevirme olarak ifade eden Elif Öğretmen görüşünü “Girişimcilik kriz ortamında risk alarak krizi fırsata çevirmektir.” olarak açıklamıştır. Girişimciliği fırsatları değerlendirme olarak tanımlayan Ercan Öğretmen görüşünü “Etraftaki fırsatları iyi değerlendirme, bunları kendisiyle ilgili önemli bir şeye çevirme, paraya çevirme ya da insanların kullanabileceği bir hayır işine çevirme.” olarak ifade ederken girişimciliği atılımda

bulunma olarak tanımlayan Fatma Öğretmen görüşünü “Kendilerine göre atılımda bulunmaları, örneğin meslek sahibi olabilmek için olabilir, kendilerini geliştirebilmek için olabilir, para kazanmak için olabilir.” biçiminde açıklamıştır. Hande Öğretmen girişimciliği farklı bir iş yapma olarak açıklayarak görüşünü “Bir kimsenin sanayide, ticarete ya da herhangi bir iş alanında farklı bir işe girmesi, bir iş yapması.” biçiminde ifade etmiştir. Leyla Öğretmen girişimciliği bir işi büyük kapasitelere dönüştürme olarak tanımlayıp bu görüşünü “Eldeki mevcut verileri değerlendirerek ya da mevcut olanaklar oluşturarak, olmayan olanakları da oluşturmaya çalışarak bir işe atılma ve bunu geliştirerek daha büyük kapasitelere dönüştürmedir.” olarak açıklamıştır.

Meltem Öğretmen, “Girişimcilik bence cesarettir, parana para katmaktır ama aynı zamanda bir sürü kişiye istihdam kazandırmak ve ülke ekonomisine katkı sağlamaktır.” biçimindeki açıklamasıyla girişimciliği istihdam sağlama olarak ifade etmiştir. Girişimciliği hızlı karar verme olarak tanımlayan Murat Öğretmen görüşünü “Özgüven olacak, o özgüvenin sonucunda bir hedef belirleyecek, o hedefin peşinde hızlıca karar verip oraya atılacak.” diyerek açıklamıştır. Nalan Öğretmen girişimciliği üretme olarak tanımlarken görüşünü “Üretmek, faydalı olabilmek demektir girişimcilik.” biçiminde açıklamıştır. Nermin Öğretmen girişimciliği yeniliklere açık olma olarak tanımlamış ve görüşünü “Girişimcilik en başta yeniliklere açık olmak, var olan fırsatları iyi kullanmak, fırsatları fark edebilmek, gereksinimleri gözlemleyebilmek anlamına geliyor.” şeklinde ifade etmiştir. Girişimciliği başarı yönelimli olma olarak tanımlayan Ömer Öğretmen bu görüşünü “Girişimcilik, kişinin herhangi bir iş kolunda, iş alanında veya hayatın herhangi bir alanında kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda belirli bir cesaretle, kararlılıkla bir şey başarmaya yönelmesidir.” şeklinde belirtmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden Serkan Öğretmen girişimciliği yeni projeler veya fikirler ortaya koyma olarak tanımlayıp görüşünü “Girişimcilik, üretim, dağıtım, tüketim alanlarında yeni projeler, fikirler ortaya koymak ve bunları uygulamaktır.” şeklinde açıklamıştır. Tanju Öğretmen girişimciliği toplumsal sorunları çözmeye yönelik olarak tanımlamış ve görüşünü “Girişimcilik, toplum yararına gereksinim duyulan, toplum sorunlarını çözmeye yönelik var olan fırsatları toplum yararına değerlendirmektir.” şeklinde ifade etmiştir. Girişimciliğin tanımını öncü olma olarak ifade eden Tuğba Öğretmen görüşünü “Girişimcilik, yapılması gereken bir işte öne çıkmak, öncü olmak, o işte başarılı olmak demektir.” biçiminde açıklamıştır. Yasemin Öğretmen girişimciliği insanların kendi işini kurması olarak tanımlarken görüşünü “Bana göre girişimcilik, tarım, sanayi, ticaret alanlarında yeni bir iş alanı oluşturma, insanların kendi işini kurması diyebilirim.” şeklinde belirtmiştir. Zehra Öğretmen girişimciliği insani değerleri taşıma olarak tanımlayarak görüşünü “Girişimcilik, bireylerin kendilerini tam olarak ifade edebilme becerilerini kazandırmak için günümüz şartlarında tam anlamıyla insani değerleri taşımaktır.” biçiminde ifade etmiştir.

Girişimciliğin En Önemli Özelliğine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmenleri girişimciliğin en önemli özelliğini toplumun gereksinimlerini dikkate alma, risk alma, sosyal olma, krizleri fırsata çevirme, atak olma, çevreyi iyi tanıma, cesur olma, hayal gücü gelişmiş olma, araştırmacı olma, fırsatları değerlendirme, bilgi birikimine sahip olma, yeniliklere açık olma, özgüven sahibi olma, meraklı olma olarak ifade etmişlerdir.

Girişimciliğin en önemli özelliğini toplumun gereksinimlerini dikkate alma olarak ifade eden Beyza Öğretmen bu görüşünü “Girişimci kişi bir kere donanımlı olmalı, bulunduğu toplumu iyi analiz etmeli, toplumun gereksinimlerini belirlemeli; ona göre kendine verim getirecek alanları belirleyerek yatırımını yapmalı.” şeklinde ifade etmiştir. Elif Öğretmen girişimciliğin en önemli özelliğini risk alma olarak nitelmiş ve görüşünü “Bana göre girişimciliğin en önemli özelliği, risk alabilen olmalıdır, çabuk karar vermelidir, yaşanan krizi fırsata çevirip hayal gücünün geniş olması lâzım. Bence girişimciler hayalperestten ziyade daha farklı düşünüp farklı gözlem yapabilen kişilerdir.” diyerek ifade etmiştir.

Ercan Öğretmen girişimciliğin en önemli özelliğini sosyal olma olarak açıklamış ve bu görüşünü “Girişimciliğin en önemli özelliği biraz sosyal insan olmak, konuşmaktan, insanları dinlemekten sıkılmamak.” biçiminde belirtirken, Esra Öğretmen girişimciliğin en önemli özelliğini krizleri fırsata çevirme olarak açıklamış ve görüşünü “Girişimciler zeki insanlardır, krizleri fırsata çeviren insanlardır, sabırlı insanlardır aynı bilim insanları gibi.” olarak ifade etmiştir. Fatma Öğretmen girişimciliğin en önemli özelliğini atak olma olarak ifade etmiş ve görüşünü “İnsanların atak olması, dışa dönük olması, sosyal olması... Bunlar olsa gerek. Kişinin kendisini geliştirebilmesi için de girişimcilik çok çok önemli.” şeklinde açıklamıştır. Girişimciliğin en önemli özelliğini çevreyi iyi tanıma olarak ifade eden Hande Öğretmen görüşünü “Girişimciliğin en önemli özelliği, kişinin farklı

bir şey yapıyor olması gerekiyor. Çevresini çok iyi araştırması, oradaki olanakları, gereksinimleri çok iyi belirlemesi girişimcilik açısından oldukça önemli diye düşünüyorum.” biçiminde belirtmiştir.

Leyla Öğretmen girişimciliğin en önemli özelliğini cesur olma olarak açıklayarak görüşünü *“Eldeki mevcut olanakları değerlendirme konusunda ya da kendine olanaklar oluşturma konusunda riskler alabilmek önemlidir. Cesaretli kişiler bunu göz önünde bulundurlar.”* şeklinde ifade etmiştir. Girişimciliğin en önemli özelliğini hayal gücü gelişmiş olma olarak niteleyen Murat Öğretmen bu görüşünü şöyle ifade etmiştir: *“Çocukları bilgi ve sınav endeksli çalıştırdığımız için hayallerin peşinde koşmak hep geri planda kalıyor. Bence bir girişimcinin en önemli özelliği, hayal gücünün gelişmiş olmasıdır. Çoğu girişimci normal insanlardan hayal gücünü çok daha iyi çalıştırabiliyor.*

Nalan Öğretmen girişimciliğin en önemli özelliğini araştırmacı olma olarak belirtmiş ve bu görüşünü *“Girişimci olabilmek için her şeyden önce fikir üretebilmek lâzım. Kişinin fikirleri olması gerekir ya da iyi düşünebilmesi, araştırmacı olması, meraklı olması gerekir.”* şeklinde ifade etmiştir. Girişimciliğin en önemli özelliğini fırsatları değerlendirme olarak açıklayan Nermin Öğretmen bu görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: *“Ekonomik kazanç elde etme, yeni bir buluş ortaya koyma ya da toplumsal yarar sağlama gibi durumlarda fırsatları değerlendirmek gerekmektedir.”* Ömer Öğretmen girişimciliğin en önemli özelliğini bilgi birikimine sahip olma olarak ifade ederken bu görüşünü şu şekilde açıklamıştır: *“Kişinin girişimcilik alanı neyse o alanla ilgili belirli düzeyde bilgi birikiminin olması, belki o alanla ilgili birtakım eğitime sahip olması önemlidir. Çünkü bir sorunun çözümüyle ilgili eğitilmiş bir kişinin başarıya ulaşması mümkündür.”*

Serkan Öğretmen girişimciliğin en önemli özelliğini yeniliklere açık olma olarak ifade etmiş ve bu görüşünü *“Girişimciliğin pek çok özelliği taşıması gerekiyor. Bunların içerisinde en önemlisi yeniliklere açık olmak bence. Çünkü yeni fikirler üretebilen kişiler gelişime açık kişilerdir.”* şeklinde ifade etmiştir. Girişimciliğin en önemli özelliğini özgüven sahibi olma olarak niteleyen Yasemin Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır: *“Girişimciliğin en önemli özelliği, insanların özgüveninin yüksek olması ve o kişinin içinde o potansiyelin bulunmasıdır. Çünkü herkes girişimci olamaz.”* Zehra Öğretmen ise girişimciliğin en önemli özelliğini meraklı olma olarak belirtmiş ve bu görüşünü *“Merak uyandırmazsak başarıya ulaşmakta zorlanırsak. Sabah kalkıyoruz, kahvaltı ediyoruz, öğle oluyor... Yaşamımız rutin bir biçime dönüşmüş ama ne zaman bir şeyleri merak etmeye başlarsak ve bu şekilde desteklenirsek o zaman girişimcilik bir sıfat haline geliyor.”* biçiminde açıklamıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi İle Girişimcilik Becerisi Arasındaki İlişkiye Dair Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

Sosyal bilgiler ile girişimcilik becerisi arasındaki ilişki bireyin toplumsallaşması, eleştirel düşünmeyi geliştirmesi, insan gereksinimlerini karşılaması, meslekleri konu edinmesi, ülkenin kalkınması, ekonomik sorunların çözülmesi, üretken bireyler yetiştirmesi, fikirlerin hayata geçirilmesi, hayatla iç içe olması, etik değerlerin kazandırılması, üretimin gerçekleşmesi gibi boyutlarla ifade edilmiştir.

Beyza Öğretmen sosyal bilgiler ile girişimcilik ilişkisini bireyin toplumsallaşması bağlamında ele almış ve bu görüşünü *“Bireyin içinde bulunduğu toplumu tanuması, o toplumun gerçekleriyle yüzleşmesi, o toplumun içinde var olabilme yeteneklerini, dünya görüşünü edinmesi sosyal bilgiler dersiyle mümkündür.”* biçiminde ifade etmiştir. Sosyal Bilgiler ile girişimcilik ilişkisini Elif Öğretmen eleştirel düşünmeyi geliştirmesi olarak değerlendirmiş ve bu görüşünü şöyle dile getirmiştir: *“Artık hep test yaptığımız için çocuklar sorgulamıyor ya da olayları irdelemiyor. Bazen karikatür gösteriyorum meselâ “Burada ne görüyorsunuz?” diye. Bunu bile yorumlamakta zorluk çeken çocuklar var. Yani önlerini açmak, onlara set vurmamak, ket vurmamak gerek... Bir tane doğru yok bana göre artık. O yüzden rahatlıkla ifade etsinler kendilerini, anlatabilsinler.”*

Sosyal bilgiler ile girişimcilik ilişkisini insan ihtiyaçlarını karşılaması olarak değerlendiren Esra Öğretmen bu görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: *“Biz beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde bilim insanların özelliklerinden tutun da icatların sebeplerine, ekmeğin, kâğıdın serüvenine... Bunları işliyoruz. Bunları işlememizdeki amaç, çocukların zihninde bunların nasıl oluştuğunu veya bunlara neden gereksinim olduğuyla ilgili bir soru işareti oluşturabilmek. Bu yüzden daha çocuklar dördüncü, beşinci sınıftan itibaren neye ihtiyacı olduğunu bilirlerse, insanların gereksinimlerini belirlerlerse girişimci olmak için de adım atacaktırlar.”* Leyla Öğretmen meslekleri konu edinmesi açısından sosyal bilgiler ile girişimcilik arasındaki ilişkiyi açıklamıştır. Leyla Öğretmen konuya ilişkin görüşünü şu

şekilde ifade etmiştir: “Ders konularımızda verdiğimiz örneklerden yola çıkarak hayatta bunu gerçekleştirmiş kişileri örnek veriyoruz.”

Sosyal bilgiler ile girişimcilik arasındaki ilişkiyi ülkenin kalkınması açısından değerlendiren Meltem Öğretmen konuyla ilgili görüşünü “Derste konuyu işlerken siz ‘Ülkenin geleceği için, daha çok iş imkânı yaratabilmek için, ülkeyi daha yukarılara taşıyabilmek için büyüdüğünüzde eğer cesaretiniz de varsa, paranız da varsa bir girişimci olmanız hem ülke için hem de sizin için çok daha iyi olacaktır diye düşünüyorum.’ şeklinde açıklamalarda bulunuyorum. Yani bu bilinci uyandırmaya çalışıyoruz.” biçiminde dile getirmiştir. Murat Öğretmen ekonomik sorunların çözülmesi bakımından sosyal bilgiler ile girişimcilik ilişkisine vurgu yaparak görüşünü “Biz tarımı çocuklara anlatırken meselâ devlet kuraklığı önleyebilmek için bentler yapıyor, barajlar yapıyor. Orada bir çocuk çıkıp ‘Kuraklığı önlemek için şöyle bir yöntem denenebilir.’ diyor, hayal gücünü canlandırıyor. Kafasında bununla ilgili hayal kuruyor.” biçiminde açıklamıştır.

Sosyal bilgiler ile girişimcilik ilişkisini üretken bireyler yetiştirmesi olarak açıklayan Nalan Öğretmen görüşünü şöyle ifade etmiştir: “Öğrencilere sorabiliyoruz ‘Siz bu konuda nasıl düşünüyorsunuz?’ diye. Olumlu ya da olumsuz artık o çocuğun kendisine kalmış. Girişimcilik çocukları üretken yetiştirmeye hazırlar bence.” Sosyal bilgiler ile girişimcilik arasındaki ilişkiyi fikirlerin hayata geçirilmesi olarak dile getiren Nermin Öğretmen bu düşüncesini “Aslında çocukların akıllarında bazı fikirler oluyor ama bunları harekete geçirmek için öncelikle birine danışması ve ondan bu cesaret alması gerekiyor. Sosyal bilgiler dersi günlük hayatımızla çok ilgili bir ders olduğu için bu tarz çocukları çok daha kolay bir şekilde keşfedebiliyoruz ve onları bu konuda daha çok cesaretlendirebiliyoruz.” diyerek açıklamıştır.

Ömer Öğretmen sosyal bilgiler ile girişimcilik ilişkisini hayatla iç içe olması bağlamında değerlendirmiş ve bu görüşünü şöyle dile getirmiştir: “Sosyal bilgiler hem toplumsal yaşantının bir parçası hem de ekonomiden tarihe, coğrafya, diğer sosyal bilimlere hepsiyle mutlaka birtakım bağlantıları olan bir ders. Hepsinden önemlisi, hayatın içerisinde yer alan bir ders. Tanju Öğretmen etik değerlerin kazandırılması bakımından sosyal bilgiler ile girişimcilik arasındaki ilişkiye vurgu yapmış ve bu görüşünü şu şekilde anlatmıştır: “Meslekleri konuşurken girişimcilik de onun içerisinde değerlendirilebilir. Örneğin; bir aşçı düşünün. Aşçılık mesleğiyle ilgili yeni ve daha lezzetli yemekler yaparken onun etik değerlerini de düşünmek, temiz yapmak, insan sağlığını düşünmek, yeni ürünler ortaya çıkarmak gerekir. Esas olan şey, ne yaparsan yap mutlaka yenilikler katmak ve bununla birlikte etik değerleri de hiçbir zaman gözden kaçırmamak, çünkü o ahlâka uymadığınız zaman yaptığınız işin, girişimciliğin hiçbir anlamı yok.”

Sosyal bilgiler öğretmeni Yasemin Öğretmen sosyal bilgiler ile girişimcilik ilişkisini üretimin gerçekleşmesi olarak ifade etmiş ve görüşünü “Bizim dersimiz normal hayatla iç içe, paralellik gösteriyor. Meselâ ‘Anneniz patik örer, sabunluk örer. Daha sonra bu işini büyütebilir, yanına işçi alabilir. Kendi işini kurabilir.’ diyorum. Onlar da ‘Evet öğretmenim, biz yapabiliriz, bunu yapmaya yeteneğimiz var.’ diyorlar. Gerçekten bu anlamda, sosyal bilgiler dersini girişimciliği kazandırmada çok önemli buluyorum.” sözleri ile ifade etmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersinde Girişimcilik Becerisinin Kazandırılma Durumuna İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenler sosyal bilgiler dersinin girişimcilik becerisini kazandırmaya uygun olduğu ve sosyal bilgiler dersinin girişimcilik becerisini kısmen kazandırdığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırıldığını ifade eden katılımcılardan Elif Öğretmen konuya ilişkin görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: “Altıncı sınıfta ülkemiz ve dünya konusu var, ithalat-ihracat konularımız var. Burada çocuklara fırsat verilebilir. ‘Ne yapabilirsiniz?, Ülkeyi nasıl kalkındırabiliriz?, Yeni meslekler neler?’ meselâ beşlerde ben bunları da sorgulattım. Yani ‘Farklı bir meslek duydunuz mu?, Neye gereksinim var?’ gibi sorgulamaya teşvik etmek gerekiyor aslında çocukları. Hiç bilmediğimiz meslekler çıktı. Onları bir bir araştırdılar. Meselâ çay eksperisi gibi bir şey duymuştum. Hiçbirimiz bilmiyorduk açıkçası. Geçenlerde öğrenmiştim, tatmakla ilgili bir meslek. Sadece Almanya’da eğitimini almış, Türkiye’de bir kişi var bu alanda. Çocuklara bunu söylediğimde çok merak ettiler.”

Leyla Öğretmen girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dersinde kazandırıldığını ancak öğretim programında girişimcilik konusuna daha fazla yer verilmesi gerektiğini belirterek konuya ilişkin görüşünü şöyle ifade etmiştir: “6. Sınıfta verdiğimiz örneklerle çocuklar girişimciliğin ne anlama geldiğini ve yaşamımız için önemini algılıyorlar. Onun sonrasında pekiştirilmelerin yapılması gerek. Girişimcilik becerisi bu anlamda kazandırılıyor ama çok daha fazla konuya yer verilmesi gerek.” Sosyal bilgiler dersinin içeriğinin yoğunluğundan dolayı girişimcilik becerisinin kısmen kazandırıldığını ifade eden Ercan Öğretmen görüşünü “Biz genelde programa odaklandığımız ve zaman konusunda sınırlarımız olduğu için girişimciliğe pek değinmiyoruz ama konuda varsa belli sınırlar dâhilinde değerlendiriyoruz. Okul şartlarında girişimcilik faaliyetleri biraz zor oluyor. Öğrenciye fikir veriyorsun, anlatıyorsun bazı şeyleri, öğrenciden dönüş bekliyorsun ama öğrenci artık dersin içinde, notun içinde o kadar bunalmış ki ekstra zaman ayırıp girişimcilik faaliyetinde bulunacak öğrenci sayısı çok az çıkıyor karşımıza.” biçiminde açıklamıştır.

Nalan Öğretmen sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kısmen kazandırıldığını ifade ederek bu görüşünü şöyle dile getirmiştir: “Meselâ çocuk bir ekonomik konuyu algılayabilir. Tarihi konularda pek girişimcilik olması mümkün değil. Çünkü olan olayları anlatıyoruz ama ekonomik ve coğrafi konularda olabilir. Meselâ geçmiş dönemde işte demiryollarının yapımı ile ilgili konuda Nuri Demirağ var. Şeker fabrikaları gibi fabrikalar kurmuş Atatürk döneminde. Onunla ilgili girişimcilik konusunda örnekler verdik.”

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Girişimcilik Becerisi Kazandırmaya Yönelik Düzenledikleri Etkinlikler

Araştırma kapsamındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin girişimcilikle ilgili yaptıkları etkinlikler röportaj yapma, yap-boz çalışması yapma, proje geliştirme, soru-cevap yapma, tanınmış kişileri örnek verme, görüşme yapma, çevre gezileri düzenleme, ürün ortaya koyma ve drama yapma olarak belirlenmiştir.

Elif Öğretmen sosyal bilgiler dersinde girişimcilikle ilgili röportaj yaptığını “Unutulmuş mesleklerle ilgili röportaj yaptırmaya çalışıyorum ya da ‘Siz bir fabrika kuracaksanız ne olabilir bir düşünün bakalım, tasarlayın gelin’ deyip onlara fırsat tanımaya çalışıyorum.” biçiminde dile getirmiştir. Sosyal bilgiler dersinde girişimcilikle ilgili yapılan etkinliklere ilişkin Esra Öğretmen yap-boz çalışması yaptırdığını belirtmiş ve görüşünü şu biçimde dile getirmiştir: “Bu sene planımıza aldığımız çok güzel bir üç boyutlu puzzle çalışmamız oldu. Türk-İslam eserlerini üç boyutlu puzzle olarak çocuklar aldılar ve kendileri evlerinde bunları yaptılar. Mescid-i Haram’dan tutun da Sultanahmet Camisi’ne, Kızkulesi’ne, Dolmabahçe Sarayı’na, Tac Mahal’e... Bunları yaparak öğrendiler. Şimdi burada bizim amacımız çocuğa hem bu eserleri tanıtmak hem de ileride eğer mimar, inşaat mühendisi ya da ressam olacaklarsa yeni bir bakış açısı kazandırmaktır.”

Fatma Öğretmen girişimcilikle ilgili proje yaptığını söyleyerek, konuya ilişkin görüşünü şu şekilde açıklamıştır: “Mehmetçik Vakfı yararına bir girişimcilik projesi gerçekleştirdik. Vakıf yararına bir hayli para toplandı. Önümüzdeki hafta okul kermesinde yine okula bağış yapmak amacıyla girişimcilik ruhunu tekrar canlandıracağız. Çocuklar evde yapabildikleri kek, pasta, meyve suyu, el işleri gibi şeyleri bunları burada satacaklar. Böyle ufak ufak girişimcilik faaliyetlerini çocuklarda örneklendirerek ilerideki hayatlarında kendi girişimlerini gerçekleştirmeye çalışacaktır umarım.”

Konuyla ilgili soru-cevap etkinliği yaptığını söyleyen Hande Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır: “Konularımızın içerisinde girişimcilikle ilgili bir bölüm var. Oraya geldiğimizde ya da gelmeden önce çocuklara girişimciliğin önemini hissettirmeye çalışıyorum. Bir yerin iklimi, örneğin ‘Karadeniz ikliminde çok yağış oluyor. Orada hangi meslekler daha geçerli olabilir?’ veya ‘Şemsiyeyi en çok nerede satarız?’ gibi örneklerle onlara vermeye çalışıyoruz.” Leyla Öğretmen tanınmış kişileri örnek verdiğini ifade etmiş ve bu görüşünü ‘Eskişehir’den Sarar’ı örnek verdik. Küçük çaplı işe başlayıp işleri büyütmüşler.’ şeklinde açıklamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılmasına ilişkin Ömer Öğretmen görüşmeler yaptığını dile getirmiş ve bu görüşünü “Etkinlikler genelde görüşme, konuşma, düşüncelerini açıklamaya yönelik olarak kazanımlar doğrultusunda... Onun dışında özel olarak ödev verip de ‘Girişimci olarak bir şey planlayın, bunu kurgulayın.’ gibi bir proje geliştirmedik ama ders içerisinde kazanımlar doğrultusunda öğrencilerle görüşüyoruz.” biçiminde ifade etmiştir. Tanju Öğretmen çevre gezileri yaptığını söyleyerek bu görüşünü şu şekilde anlatmıştır: “Çevre gezileri oluyor.

Gezilerle çocuklar çevreyi tanıyor. Bir de programın, çalışmaların yapılması var. Etkinlik yapmak için etkinlik değil de, çocuklara gerçekleri anlatmak... Çünkü çevrede kendileri yaşıyorlar, görüyorlar. Ona göre kendileriyle 'Büyüdüğüm zaman şu işi yapabilirim. Şöyle yapabilirim. Şu mesleği yapsam öğretmenim olur mu?' gibi düşünceleri paylaşıyoruz."

Yasemin Öğretmen girişimcilikle ilgili öğrencilerin bir ürün ortaya çıkardıklarını ifade etmiş ve bu görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: "*Girişimcilik ile ilgili verdiğim örneklerden onlarda da 'Neden olmasın? İleride biz de yapabiliriz.'* şeklinde düşünceler oluşmaya başladı. Çocuk '*Ben çok güzel patik örüyorum.'* diyor. Sabunluk ören öğrenciler var. '*İleride biz de yapabiliriz.'* diye şimdiden düşünmeye başladılar." Zehra Öğretmen sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisini kazandırmaya yönelik dramayı kullandığını belirtmiş ve konuyla ilgili görüşünü şöyle dile getirmiştir: "*Sosyal bilgilerde dramayı çok kullanıyoruz. Görsel materyallerle destekleyebiliyoruz. Onlara fırsat sunuyoruz. Çocukların somut olarak sürece dâhil olmasını sağlamaya çalışıyoruz. Bunu yaparken de en çok dramayı kullanıyoruz."*

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Günümüzde hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, toplumsal sorunlara duyarlı, ekonomik kalkınmayı ve toplumsal dönüşümü gerçekleştirebilecek girişimci bireylere duyulan gereksinim giderek artmaktadır. Girişimcilik ülkelerin gelişmesi ve bu gelişimin sürekliliğinin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Yakın çevresinde ve dünyada yaşanan gelişmeleri sürekli olarak takip eden, toplumun beklentilerini karşılayan ve yenilikçi fikirlerle üretimde bulunarak ekonomik kalkınmayı sağlayan girişimci bireyleri yetiştirmek için sosyal bilgiler dersinde girişimcilik konusuna önem verilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada öğrencilerin girişimcilik düzeylerini geliştirebilmek için girişimcilik düzeylerini ortaya koymak ve girişimciliği ele alan derslerden sosyal bilgiler dersinin girişimciliğe katkısına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek önemli görülmüştür.

Araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. Deveci (2018) ortaokul öğrencilerinin, Ocak ve Su (2016), Öz Ceviz ve diğerleri (2016), Pan ve Akay (2015) üniversite öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin yüksek olduğu bulgusunu elde etmişlerdir. Salik ve Kaygın (2016)'ın çalışmasında, üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimine sahip oldukları bulgusu elde edilmiştir. Armut ve Kılınç (2018), araştırmalarında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının girişimcilik düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu sonucunu elde etmiştir. Suleymanov, Özcan ve Genç (2018) ile Örcü, Kılıç ve Yılmaz (2007), Patır ve Karahan (2010) araştırmalarında üniversite öğrencilerinin genel anlamda girişimcilik eğilimlerinin bulunduğunu ifade etmişlerdir. İlgili alan yazında yer alan araştırmaların sonuçları ile bu araştırmanın sonuçları birbiriyle örtüşmektedir. Karabalut (2009) ise araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin çoğunun girişimcilik eğitimi almalarına karşın yeni kurulmuş bir işte çalışmadığı, kendi işini kurmadığı, mezun olunca kendi işini kurup girişimci olmak istemediği bulgusunu elde etmiştir. Bir başka deyişle bireylerin girişimcilik eğilimine sahip olmakla birlikte, bu girişimcilik eğilimlerinin uygulamaya dönüşmesi beklenmektedir.

Araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Deveci (2018), araştırmasında ortaokul öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediğini belirtmiştir. Çeşitli araştırmalardan (Armut ve Kılınç, 2018; Öz Ceviz ve diğerleri, 2016; Taysı ve Canbaz, 2014) elde edilen bulgulara göre de bu araştırmadan elde edilen bulgulara benzer biçimde cinsiyet değişkeni ile girişimcilik arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Memduhoğlu ve Şahin (2017), araştırmalarında öğretmen adaylarının girişimcilik eğilimleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ifade etmişlerdir. Işcan ve Kaygın (2011) çalışmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilerden anlamlı bir biçimde girişimcilik konusunda daha başarılı olduğu bulgusunu elde etmiştir. Özdemir ve Toker (2018), çalışmasında girişimcilik düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunduğunu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha girişimci olduğunu ifade etmiştir. Örcü, Kılıç ve Yılmaz (2007), çalışmasında girişimcilik düzeyinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha girişimci eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Bilge ve Bal (2012), araştırmasında girişimcilik düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ancak erkek öğrencilerin girişimcilik puanlarının kız öğrencilerin girişimcilik puanlarından daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Alanyazında girişimcilik düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu dair farklı çalışmalar (Doğaner ve Altunoğlu, 2010; İrmiş ve Barutçu, 2012; Kılıç, Keklik ve Çalış, 2012; Salik ve Kaygın, 2016; Yüksel, Cevher ve Yüksel, 2015) da yer almaktadır. Pazarcık (2016) ise girişimcilikle ilgili yapılan çalışmaları incelediği araştırmasında öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin kimi çalışmalarda erkek öğrencilerin, kimi çalışmalarda da kız öğrencilerin yüksek bulunduğunu ifade etmiş ve bunun eğitim alınan konuya göre farklılaştığını belirtmiştir.

Araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ile sosyoekonomik düzey değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunduğu görülmüştür. Yüksel, Cevher ve Yüksel (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada üniversite öğrencilerinin girişimcilik özellikleri ile aile bireylerinin mesleği arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Pan ve Akay (2015), çalışmasında aile gelirinin girişimcilik düzeyi üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu araştırmaların yanı sıra İrmiş ve Barutçu (2012), girişimcilik düzeyi ile sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir fark bulunmadığını; Armut ve Kılınç (2013) da, gelir düzeyinin girişimcilik becerisini etkilemediğini belirtmişlerdir. Araştırma sonuçları ile incelenen çalışmaların sonuçları arasında çeşitlilik olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin girişimcilik ölçeğinden aldıkları toplam puanları ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık bulunurken gruplar arasındaki toplam puanlar ile kardeş sayısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Konuyla ilgili alan yazında farklı sonuçların elde edildiği görülmüştür. Taysı ve Canbaz (2014) da çalışmasında girişimcilik düzeyi ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmiştir.

Araştırma kapsamında yer alan ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerine ilişkin toplam puanları arasında annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark bulunmaktadır. Annenin eğitim durumu üniversite mezunu olan öğrencilerin toplam puanları, annenin eğitim durumu okuma yazma bilmeyen öğrencilerin puanlarından, annenin eğitim durumu ilkökul mezunu olan öğrencilerin puanlarından ve annenin eğitim durumu ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarından anlamlı bir biçimde daha yüksektir.

Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin girişimcilik ölçeğinden aldıkları toplam puanları arasında babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak Çelik, İnce ve Bozyiğit (2014), çalışmasında girişimcilik düzeyi ile ailenin eğitim durumu arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ifade etmişlerdir. Öz Ceviz ve diğerleri (2016), çalışmasında annenin eğitim durumunun girişimcilik düzeyini etkilemediğini; babanın eğitim durumu yükseldikçe öğrencilerin girişimcilik eğiliminin etkilendiğini ifade etmişlerdir. Arslan (2002), babanın eğitim seviyesi yüksek olanlarda, kendi işini kurma ya da girişimcilik eğiliminin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçları ile incelenen çalışmaların sonuçları arasında çeşitlilik olduğu söylenebilir.

Girişimcilik kavramı, 2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ara disiplin ve beceri olarak yer almakla birlikte, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda beceri olarak ele alınmıştır. Günümüzde girişimcilik becerisini planlı biçimde ele alan derslerin başında sosyal bilgiler dersi gelmektedir. 2005 yılından itibaren Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında sosyal ve ekonomik konuları ele alan içeriğe yer verilmesi bu derste girişimcilik becerisine ilişkin etkinliklerin gerçekleştirilmesini desteklemektedir. Bu nedenlerle çalışmada ortaokul öğrencilerinin girişimcilik becerisi belirlendikten sonra girişimcilik becerisini öğrencilere kazandırmayı amaçlayan bir ders olan sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin öğrencilerin girişimcilik düzeyleri ortaya konulurken girişimcilik becerisini doğrudan ele alan ve bu dersin uygulayıcısı olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin girişimcilik tanımları da belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tanımların girişimcilik ölçeğinde yer alan maddeleri destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmenleri girişimcilik kavramını, yatırım yapma, krizi fırsata çevirme, fırsatları değerlendirme, atılımda bulunma, farklı bir iş yapma, bir işi daha büyük kapasitelere dönüştürme, istihdam sağlama, hızlı karar verme, üretme, başarı yönelimli olma, yeni projeler veya fikirler ortaya koyma, toplumsal sorunları çözme, yeniliklere açık olma, öncü olma, insanların kendi işini kurması, insani değerleri taşıma olarak tanımlamışlardır. Araştırma kapsamında uygulanan Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği kapsamında yer alan öz farkındalık, risk alma ve fırsatları değerlendirme faktörleri altında yer alan maddeler de öğretmenlerin girişimcilik tanımları ile benzerdir.

Doğaner (2014), bu araştırmadan elde edilen bulgulara benzer biçimde girişimciliğin  özelliğine dikkat çekmektedir. Bunlar, “Yenilikçilik, risk alma, proaktiflik” olarak ifade edilmektedir. Yenilik, girişimcilerin üzerinde dikkatle durdukları noktalardan biridir. Herhangi bir konuda insanlardan farklı olarak bir dşüne, görüş ya da ürün ortaya koymak yenilikçiliği benimseyen girişimcilerin özellikleri arasında yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin tanımlarında da yenilik kavramı yer almaktadır. Dahlstedt ve Hertzberg (2012, s.248) girişimcilikte ön plana çıkan kavramları “Büyüme ve verimlilik” olarak ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler de bu özelliklere girişimcilik tanımlarında yer vermişlerdir. Huerta de Soto (2010, s.19), girişimciliği “Başarıya ulaşmak için fırsatları algılama ve keşfetme, kazanç ya da kâr elde etme, ortaya çıkan bu fırsatlardan yararlanmak için harekete geçme” şeklinde tanımlayarak araştırmaya katılan öğretmenler gibi girişimci düşüncede başarıya odaklanmanın önemini ifade etmiştir. Venkataraman (1997, s.120), girişimciliği “Fırsatların beraberinde getireceği mal ve hizmetlerin keşfedilmesi, yaratılması ve kullanılması süreçlerinin kimler tarafından ortaya çıkarıldığını ve hangi sonuçları doğurduğunu anlama” olarak tanımlamıştır. Girişimci bireyler, karar verme sürecinde ortaya çıkması olası riskleri dikkate alarak eyleme geçmektedirler. Low ve MacMillan (1988, s.141)’ın girişimciliği, “Yeni girişimler yaratmak” olarak ifade etmesi, girişimcilikte yeni arayışlar içinde olmanın önemini vurgulamaktadır. Deveci (2015)’nin araştırmasında, ortaokul öğrencileri girişimcilikle ilgili algılarını bir işe girişme, çeşitli kişilik özellikleri oluşturma, sosyal katılım sağlama, becerilere ve değerlere sahip olma şeklinde açıklamışlardır. Bacanak (2013), araştırmasında fen ve teknoloji ğretmenlerinin girişimciliği tanımlamada, yenilik getirme ve risk alma ögelerinden söz etmediklerini ifade etmiştir. İlgili alanyazında yer alan tanımlar incelendiğinde tanımların içinde geçen kavramların sosyal bilgiler ğretmenlerinin girişimcilik tanımlarında ve bu araştırmada kullanılan girişimcilik ölçeğinde de yer aldığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında yer alan sosyal bilgiler öğretmenleri girişimciliğin en önemli özelliğini, toplumun gereksinimlerini dikkate alma, risk alma, sosyal olma, krizleri fırsata çevirme, atak olma, çevreyi iyi tanıma, cesur olma, hayal gücü gelişmiş olma, araştırmacı olma, fırsatları değerlendirme, bilgi birikimine sahip olma, yeniliklere açık olma, zgven sahibi olma, meraklı olma olarak ifade etmişlerdir. Yine sosyal bilgiler ğretmenlerinin girişimciliğin en önemli özelliği olarak belirttiği özellikler bu araştırmada kullanılan ölçekte yer alan özfarkındalık, risk alma, fırsatları değerlendirme boyutlarında yer almaktadır. Dünyanın giderek gelişip, dönüşmesini sağlayan kişilere bakıldığında araştıran, yaratıcı düşünen, sorgulayan, zgven sahibi, keşfetme duygusuna sahip, merak eden, bağımsız hareket edebilen ve yeniliklere açık bireyler olduğu görülmektedir. Bu bireyler, başarılı olma adına azimli ve kararlı bir biçimde çalışırlar ve gerekli gördükleri durumlarda risk alırlar. Girişimci bilgiye, beceriye ve tutuma sahip insanlar, yaşamın herhangi bir alanında başarılı olmayı hedefleyerek bu doğrultuda çalışırlar. Bu anlamda girişimcilik bireyin birtakım özelliklere sahip olmasını gerektirmektedir. Isenberg (2011, s.99), “Bütün girişimciler, fırsatları belirleme, kaynak elde etme ve anlaşma yapma becerilerine sahip olmalıdır.” diyerek girişimciliğin özelliklerini vurgulamıştır. Borasi ve Finnigan (2010, s.4-5), girişimciliğe ilişkin zellikleri “Vizyon, yeniliklere yönelik olma, fırsatları değerlendirme, risklerle başa çıkma, büyüme, kaynakları kullanma, karar verme ve problem çözme” biçiminde ifade etmektedir. Deveci (2017), araştırmasında girişimci özelliklerini etkili iletişim kurma, kendine güven duyma ve sosyal olma olarak ifade etmiştir. Bu anlamda araştırmada elde edilen sonuçlarla incelenen çalışmalardan elde edilen sonuçların örtüştüğü ve girişimciliğin en önemli özellikleri olarak alan yazında yer alan özelliklere ölçek aracılığıyla ortaokul ğrencilerinin girişimcilik özelliklerini belirlerken yer verildiği söylenbilir.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılma durumu ile ilgili olarak araştırmaya katılan sosyal bilgiler ğretmenlerinin tamamının sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırıldığı görüşünde olduğu bulgusu elde edilmiştir. Yine bu araştırmadan elde edilen ortaokul ğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin yüksek olduğu bulgusu da öğretmenlerin bu görüşünü destekler niteliktedir. Konuyla ilgili olarak Deveci (2015)’nin araştırmasında elde edilen bulgulara göre ortaokul öğrencileri de sosyal bilgiler dersinin girişimcilik becerisi kazandırmaya uygun bir ders olduğunu düşünmektedir. Bacanak (2013)’ın araştırmasında fen ve teknoloji öğretmenleri girişimcilik becerisinin çeşitli ünitelerde kazandırıldığını ifade etmiştir. Buradan hareketle girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dışındaki derslerde de kazandırılabilceği söylenbilir. Selanik Ay ve Acar (2016) araştırmasında, sınıf öğretmenleri girişimcilik becerisini kazandırmaya en uygun derslerin hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve Türkçe dersleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu anlamda yapılan araştırmanın

sonuçları ile incelenen çalışmalara dayalı olarak sosyal bilgiler dersinin girişimcilik becerisinin kazandırılmasına uygun bir ders olduğu söylenebilir.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılmasına ilişkin düzenlenen etkinlikleri, ünlü kişileri örnek verme, çevre gezileri düzenleme, proje geliştirme, röportaj yapma, drama yapma, puzzle çalışması yapma, soru-cevap yapma ve görüşme yapma olarak ifade etmişlerdir. Bacanak (2013) da araştırmasında fen bilimleri öğretmenlerinin girişimcilik becerisinin kazandırılmasına yönelik soru-cevap, oyun, beyin fırtınası, buluş, canlandırma, drama, görüşme ve münazara gibi yöntem ve teknikleri kullandığı sonucunu elde etmiştir. Selanik Ay ve Acar (2016)'ın araştırmasında, sınıf öğretmenlerinin girişimcilik becerisi kazandırmada sınıf içinde drama, grup çalışması, deney ve örnek olayları kullandıkları, sınıf dışında ise kurum ziyaretleri, meslek sahibi kişilerle mesleklerine yönelik röportaj yapma ve gezi düzenleme gibi çalışmalar yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Deveci (2017), araştırmasında fen bilimleri öğretmenlerinin girişimcilikle ilgili slogan oluşturma, proje yapma, gözlem yapma, konuları günlük yaşamla ilişkilendirme gibi etkinlikler düzenledikleri bulgularını elde etmiştir. Girişimcilikle ilgili olarak Seikkula Leino (2011), araştırmasında öğrencilere girişimcilik becerisi kazandırmak için işbirliğine dayalı öğrenme, probleme dayalı öğrenme, grup çalışması, akran öğrenme, proje tabanlı öğrenme, alan gezileri, okula girişimci bireylerin davet edilmesi gibi etkinliklerin yapılmasını önermektedir. İlgili alan yazında yer alan kimi çalışmalar girişimcilikle ilgili düzenlenen etkinliklerin öğretmen adayları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Arpacı, 2015; Deveci ve Çepni, 2017; Hietanen, 2013; Suryanti, 2013). Üniversite öğrencilerine girişimcilik becerisi kazandırmada etkili olan etkinliklerin ortaokul öğrencileri için de yararlı olması beklenmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin girişimcilik kavramına ve girişimciliğin özelliklerine ilişkin tanımlarının alan yazın ile desteklendiğini ve öğretmenlerin girişimcilik kazandırma amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik planlı etkinlikler düzenledikleri söylenebilir. Bu araştırmadan ve ilgili araştırmalardan elde edilen bulgulara göre öğretmenler sosyal bilgiler ve başka derslerde girişimciliğe ilişkin çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Bu etkinlikler, bu araştırmada öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin yüksek olarak belirlenmesinin bir nedeni olarak düşünülebilir. Ortaokulda sosyal bilgiler dersi başta olmak üzere çeşitli derslerde düzenlenecek etkinlikler öğrencilerin ilgisini çekecek ve öğrencilerin beklentilerine yanıt verecek ortamlar oluşturmaya katkı sağlayacaktır. Girişimcilik kazandırma amacına yönelik gerçekleştirilen planlı etkinlikler sonucunda öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin yüksek olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre aşağıdaki öneriler sunulabilir.

- Ortaokul programlarında yer alan derslerin konuları girişimcilikle ilişkilendirilebilir.
- Öğretmen eğitimi programlarında girişimcilik ile ilgili derslere yer verilebilir.
- Sosyal bilgiler dersinin amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreçleri ve değerlendirme öğeleri planlı biçimde girişimcilikle ilişkilendirilebilir.
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda girişimcilik konusuna daha fazla ağırlık verilebilir.
- Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik konusuna yönelik okul içi ve okul dışı çeşitli etkinlikler düzenlenebilir.
- Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisi kazandırmaya yönelik uygulama içeren çeşitli araştırmalar yapılabilir.
- Ortaokul programlarında yer alan derslerde girişimcilik becerisinin önemine ilişkin öğretmen ya da öğrenci görüşlerine yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akyürek, Ç. ve Şahin, Ç. (2013). İlkokul öğretmenlerinin girişimcilik becerisine ilişkin görüşlerin değerlendirilmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 17(57), 51-68.

- Akyüz, K. C., Gedik, T., Akyüz, İ. ve Yıldırım, İ. (2006). Rize ilindeki lise ve üniversite öğrencilerinin girişimcilik yeteneklerinin incelenmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 233-246.
- Armut, B. ve Kılınç, M. (2018). 4. sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının girişimcilik becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 4(1), 39-56.
- Arpacı, İ. (2015). Eğitim fakültesinde verilen girişimcilik dersinin öğretim etkinliğinin öğrenciler tarafından değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 138-154.
- Arslan, K. (2002). Üniversiteli gençlerde mesleki tercihler ve girişimcilik eğilimleri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 3(2), 1-11.
- Aydın, E. ve Öner, G. (2016). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının girişimcilik düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(3), 497-515.
- Bacanak, A. (2013). Fen ve teknoloji dersinin öğrencilerde girişimcilik becerisinin gelişimine etkisi üzerine öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 609-629.
- Baki, A. ve Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1-21.
- Bartha, Z. ve Gubik, A. S. (2018). The role of university in influencing the entrepreneurial intention of university students. 5th AIB-CEE Chapter Annual Conference. Krakow: Cracow University of Economics, Volume: "Przedsiębiorczość Międzynarodowa International Entrepreneurship", 4(3), 177-188.
- Bilge, H. ve Bal, V. (2012). Girişimcilik eğilimi: Celal Bayar Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 131-148.
- Borasi, R. ve Finnigan, K. (2010). Entrepreneurial attitudes and behaviors that can help prepare successful change-agents in education. *The New Educator*, 6(1), 1-29.
- Culbertson, S. S., Smith, M. R. ve Leiva, P. I. (2011). Enhancing entrepreneurship: The role of goal orientation and self-efficacy. *Journal of Career Assessment*, 19(2), 115-129.
- Curth, A. (2011). Mapping of teachers' preparation for entrepreneurship education (Ed. Daniela Ulicna). Final Report, Framework Contract No EAC 19/06, Dg Education and Culture, J 3025 8322.
- Çelik, H., Gürpınar, C., Başer, N. ve Erdoğan, S. (2015). Öğrencilerin yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerine yönelik fen bilgisi öğretmenlerinin görüşleri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 277-307.
- Çelik, A., İnce, M. ve Bozyiğit, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyetlerini etkileyen ailesel faktörleri belirlemeye yönelik bir çalışma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 113-124.
- Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2011). *Dünyada ve Türkiye'de girişimcilik eğitimi: Başarılı girişimciler ve öğretim üyelerinden öneriler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik. Spss ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dahlstedt, M. ve Hertzberg, F. (2012). Schooling entrepreneurs: Entrepreneurship, governmentality and education policy in Sweden at the turn of the millennium. *Journal of Pedagogy*, 3(2), 242-262.
- Deveci, H. (2015). *Çocuklara girişimcilik kazandırmada sosyal bilgilerin rolü: Bir araştırma örneği*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Deveci, İ. (2017). Fen bilimleri öğretmenlerinin bilgi ve uygulama boyutu açısından girişimcilik kavramı hakkındaki algıları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 12(2), 266-288.
- Deveci, İ. (2018). Ortaokul öğrencilerinin fen tabanlı girişimcilik eğilimlerinin incelenmesi. *Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 1(1), 19-47.
- Deveci, İ. ve Çepni, S. (2015). Öğretmen adaylarına yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 92-112.
- Doğaner, E. A. (2014). *Girişimcilik okulu*. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Doğaner, M. ve Altunoğlu, A. E. (2010). Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 103-110.

- Eroğlu, S. (2019). Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin ve sosyal bilgiler dersinde girişimcilik beceri kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eroğlu, S., Deveci, H. ve Gürdoğan Bayır, Ö. (2020). Ortaokul öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9(4), 1204-1224.
- Eser, G. ve Yıldız, M. L. (2015). Türkiye’de girişimcilik araştırmalarının odağı nedir? Yazın üzerine bir inceleme. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(43), 91-117.
- Gömlüksüz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi (Diyarbakır ili örneğı). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 39-49.
- Heinonen, J. ve Poikkijoki, S. A. (2006). An entrepreneurial-directed approach to entrepreneurship education: Mission impossible?. *Journal of Management Development*, 25(1), 80-94.
- Hess, F. M. (2007). The case for educational entrepreneurship: Hard truths about risk, reform, and reinvention. *Phi Delta Kappan*, 89(1), 21-30.
- Hietanen, L. (2013). Entrepreneurial way of acting as a method in student teachers’ compulsory music course. Proceedings Book for the Conference on Enabling Teachers for Entrepreneurship Education (ENTENP2013), Portugal.
- Huerta de Soto, J. (2010). *Socialism, economic calculation and entrepreneurship*. Edward Publishing Inc.
- Isenberg, D. J. (2011). *Başarılı girişimcilik* (Çev: M. İnan). İstanbul: Mess Yayınları. Orijinal adı: Harvard Business Review on Succeeding As An Entrepreneur.
- İrmiş, A. ve Barutçu, E. (2012). Öğrencilerin kendilerini girişimci bir kişiliğe sahip görmelerini ve iş kurma niyetlerini etkileyen faktörler: Bir alan araştırması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 1-25.
- İşcan, Ö. F. ve Kaygın, E. (2011). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 443-462.
- Johansen, V. ve Schanke, T. (2014). Entrepreneurship projects and pupils’ academic performance: A study of Norwegian secondary schools. *European Educational Research Journal*, 13(2), 155-166.
- Kapasi, I. ve Grekova, G. (2018). What do students think of self-determined learning in entrepreneurship education? *Education Training*, 60(7-8), 841-856.
- Karabulut, A. T. (2009). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerini ve eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 26(1), 331-356.
- Kılıç, R., Keklik, B. ve Çalış, N. (2012). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri üzerine bir araştırma: Bandırma İİBF işletme bölümü örneğı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 423-435.
- Leech, N. L. ve Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Quality & Quantity*, 43(2), 265-275.
- Leffler, E. (2009). The many faces of entrepreneurship: A discursive battle for the school arena. *European Educational Research Journal*, 8(1), 104-116.
- Low, M. B.ve MacMillan, I. C. (1988). Entrepreneurship: Past research and future challenges. *Journal of Management*, 14(1), 139-161.
- Mars, M. M. (2016). The meaning and relevancy of innovation and entrepreneurship: An exploration of agriculture teacher preparation and perspectives. *Journal of Agricultural Education*, 57(3), 55-69.
- Memduhoğlu, H. B. ve Şahin, M. (2017). Öğretmen adaylarının girişimcilik düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(25), 297-307.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri (İzmir Menemen örneğı). *Turkish Studies*, 8(7), 355-362.
- Nabi, G., Walmsley, A., Liñán, F., Akhtar, I. ve Neame, C. (2018). Does entrepreneurship education in the first year of higher education develop entrepreneurial intentions? The role of learning and inspiration. *Studies in Higher Education*, 43(3), 452-467.

- Ocak, G. ve Su, A. (2016). Öğretmen adaylarının girişimcilik düzeylerinin değerlendirilmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 4(1), 1-16.
- Örücü, E., Kılıç, R. ve Yılmaz, Ö. (2007). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinde ailesel faktörlerin etkisi üzerine bir uygulama. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2(2), 27- 47.
- Öz Ceviz, N., Tektaş, M., Yayla, A., Tektaş, N., Sarıkış, A. ve Polat, Z. (2016). Meslek yüksekokullarında öğrenim gören gençlerin girişimcilik eğilimleri üzerine bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(37), 319-331.
- Padilla-Angulo, L. (2019). Student associations and entrepreneurial intentions. *Studies in Higher Education*, 44(1), 45-58.
- Pan, V. L. ve Akay, C. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *NWSA-Education Sciences*, 10(2), 125-138.
- Patır, S. ve Karahan, M. (2010). Girişimcilik eğitimi ve üniversite öğrencilerinin girişimcilik profillerinin belirlenmesine yönelik bir alan araştırması. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 27-44.
- Pazarcık, Y. (2016). Üniversitelerimiz girişimci yetiştirebiliyor mu?: Üniversite öğrencilerinin girişimcilik algısını/eğilimini/özelliklerini ölçen araştırmaların sonuçsal bir değerlendirmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17(37), 140-169.
- Salik, N. ve Kaygın, E. (2016). Demografik değişkenler açısından üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin belirlenmesi: Kafkas Üniversitesi örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 145-162.
- Schediwy, L., Loots, E. and Bhansing, P. (2018). With their feet on the ground: A quantitative study of music students' attitudes towards entrepreneurship education. *Journal of Education and Work*, 3(7-8), 611-627.
- Seikkula-Leino, J., Ruskovaara, E., Hannula, H. ve Saarivirta, T. (2012). Facing the changing demands of Europe: Integrating entrepreneurship education in Finnish teacher training curricula. *European Educational Research Journal*, 11(3), 382-399.
- Selanik Ay, T. ve Acar, Ş. (2016). Sınıf öğretmenlerinin girişimcilik becerisi kazandırmaya yönelik görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 960-976.
- Semerci, N. ve Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim programlarındaki ortak temel becerilere ilişkin öğretmen görüşleri (Elazığ ili örneği). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 47-54.
- Sobel, R. S. ve King, K. A. (2008). Does school choice increase the rate of youth entrepreneurship?. *Economics of Education Review*, 27(4), 429-438.
- Suacamram, M. (2019). Developing creativity and entrepreneurship of undergraduate students through a field trip overseas. *International Journal of Instruction*, 12(1), 591-606.
- Suleymanov, F., Özcan, Y. Ş. ve Genç, K. Y. (2018). Girişimci kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimindeki etkisi: Giresun Üniversitesi işletme bölümü lisans öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(8), 34-48.
- Suryanti, H. H. S. (2013). The problem based learning (PBL) based entrepreneurship learning model development to improve the life skills of the teacher training students in private universities throughout solo raya. Dewantara, *International Journal of Education*, 1(1), 1-15.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. MA:Allyn&Bacon, Inc
- Taysı, K. ve Canbaz, S. (2014). Önlisans öğrencilerinin girişimcilik özelliklerini ve eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(1), 59-67.
- Özdemir, H. Ö. ve Toker, Ö. (2018). Üniversite öğrencilerinin girişimciliklerinde eğitim düzeyi ve cinsiyetin etkisi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 159-172.
- Örücü, E., Kılıç, R. ve Yılmaz, Ö. (2007). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinde ailesel faktörlerin etkisi üzerine bir uygulama. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2(2), 27- 47.
- Uygun, K. ve Er, A. R. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin girişimcilik özelliklerinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 136-157.

- Venkataraman, S. (1997). The distinctive domain of entrepreneurship research. *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, 3, 119-138.
- Yener, M. ve Aykol, S. E. (2009). Girişimcilik değerleri ve örgütsel vatandaşlık kavramı üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 255-271.
- Yılmaz, V. ve Çelik, E. H. (2009). *Lisrel ile yapısal eşitlik modellemesi-I: Temel kavramlar, uygulamalar, programlama*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yurtseven, R. (2020). İlkokulda girişimcilik öğretim programının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, H., Cevher, E. ve Yüksel, M. (2015). Öğrencilerin girişimci kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimleri üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 143-156.
- Zulfiqar, S., Sarwar, B., Chandia, K. E., Aziz, S. ve Khan, M. K. (2019). An analysis of influence of business simulation games on business school students' attitude and intention toward entrepreneurial activities. *Journal of Educational Computing Research*, 57(1), 106-130.